

RAPORT DE PREVENIRE A CRIZELOR

ROMÂNIA

Numărul 5 / 2002

PROGRAMUL NAȚIUNILOR UNITE PENTRU DEZVOLTARE

SOCIETATEA ACADEMICĂ DIN ROMÂNIA

București, Iulie 2002

RAPORT DE AVERTISMENT PRIVIND POTENȚIALUL DE CRIZĂ
PNUD – SOCIETATEA ACADEMICĂ DIN ROMÂNIA (SAR)

SUMAR

REZUMAT EWR 5/2002

SOCIAL

VA FI BRAȘOV LOCUL URMĂTOAREI ERUPȚII SOCIALE?

EVOLUȚIA PRINCIPALILOR INDICATORI

	Trimestrul I-2001	Trimestrul II-2001	Trimestrul III-2001	Trimestrul IV-2001	Ian- 2002	Feb- 2002	Mar- 2002	Apr- 2002	Mai - 2002	Tendință
Creșterea PIB (analizată trimestrial), %	4,8	5,1	5,1	5,4			3,1			↘
Devalorizarea leului, medie lunară, %	2,1	1,9	1,5	1,2	1,9	1,3	0,9	1,7	0,2	↘
Inflația, medie lunară, %	2,7	2	1,8	2,4	2,3	1,2	0,4	2	1,9	↘
Rata dobânzii (BUBOR, o săptămână) %	3,4	3,2	2,6	2,6	2,7	2,5	2,5	2,4	2,4	–
Producția industrială, % evoluție	6,8	-0,3	-0,6	-3,0	4,6	3,8	5,6	1,7		–
Deficitul comercial, medie lunară FOB/CIF (milioane USD)	274	408	205	504	257	239	263	339,8		↗
Rata șomajului, %	10,7	9,3	8,1	8,1	12,4	13,2	13	11,1		↘
Salariul mediu net, USD	99,2	96,3	92,9	96,4	114,1	106,3	111	118,5		↗
Pensionari/angajați	0,97	0,97	0,98	1			1,01			↗
Încrederea în guvern, % (Actualul guvern este capabil să îmbunătățească situația)	57	46	48**	42	45		38			↘
Pesimism, % (Țara se îndreaptă într-o direcție greșită)	54	52	44**	48	51		57			↗
Bunăstarea subiectivă, % (Trăiesc mai bine decât anul trecut)	18	19	19**	22	11		12			–

* *previziune;*

** *exclusiv pentru populația urbană*

PE SCURT

Justiția românească pare a fi intrat în epoca scandalurilor, se află în criză, iar încrederea publicului în această a treia putere a atins un nivel critic. Cine este de vină? Justiția în sine sau o îndelungată tradiție a intervenționismului politic în treburile sale. Așa cum argumentează **secțiunea Legal** a actualului raport, modul în care se desfășoară reforma justiției este la fel de important ca și scopurile acestei reforme. Atâta vreme cât nu se va renunța la intervențiile politice, justiția nu are nici o șansă să devină o putere adevărată în stat și să își îndeplinească eficient sarcinile trasate de societate. SAR argumentează această idee printr-o analiză a sistemului juridic, care reunește concluziile mai multor rapoarte internaționale și ale unei dezbateri cu factori interesați, organizată în cursul lunii iunie. Raportul apreciază că schimbarea Constituției este un bun prilej pentru a ridica justiția la rangul pe care îl merită.

Sub o stabilitate de suprafață, anumite evoluții mai puțin vizibile oferă serioase semne de îngrijorare, avertizează **secțiunea Politic** în urma analizelor asupra barometrului de opinie SAR – CURS din luna iulie. Partidul România Mare și-a consolidat poziția secundă în timp ce opoziția democratică este în continuare dezorganizată iar încrederea în guvern a intrat pe o pantă care descrește încet dar sigur. Corneliu Vadim Tudor a început să atragă electoratul rural al lui Ion Iliescu, cel mai important semnal de alarmă tras de acest număr al raportului. Pentru a opri trendul negativ, este nevoie de o remaniere guvernamentală, publicul are nevoie de figuri noi care să înlocuiască miniștrii compromiși sau ineficienți.

Secțiunea Economic ia în discuție posibilele efecte ale recentelor scumpiri ale energiei, nevoia unei mai bune coordonări între Banca Națională și guvern și revine asupra pericolelor ce decurg din recent anunțata creștere a salariului minim. A doua parte a acestei secțiuni se referă la gradul de stabilitate al economiei românești și vulnerabilitatea la șocuri externe.

O echipă a SAR a mers la Brașov pentru a evalua riscul unor conflicte sociale în acest oraș transilvan cu o îndelungată tradiție a protestelor de stradă, care are de făcut față acum unor schimbări industriale de amploare. Concluziile acestei cercetări sunt prezentate în **secțiunea Social**.

Va fi Braşov locul următoarei erupţii sociale?

Răspunsul la întrebarea din titlu pare a fi mai degrabă negativ. Braşovului îi lipseşte amestecul periculos de forţă brută şi incitaţie politică din Valea Jiului. Coloşii industriali ai oraşului au fost reduşi ca proporţii, iar sistemul de protecţie socială poate face suportabile şocurile ajustării. Dezvoltarea oraşului este însă împiedicată de marile companii industriale ale epocii comuniste. Exista puţine semne cum că acestea vor începe să se redreseze în viitorul apropiat. Pe de altă parte, economia locală nu este suficient de solidă şi diversificată pentru a putea face faţă colapsului unuia dintre aceşti giganţi.

Braşov – locul de naştere al conflictelor sociale

Braşov este unul dintre cele mai industrializate oraşe ale României. Reforma economică a afectat şi continuă să afecteze puternic infrastructura socială. Cu mamuţii săi industriali – peste 20.000 muncitori pentru *Tractorul* şi *Roman* fiecare – Braşovul s-a adaptat lent reformei şi a depins de finanţarea venită din partea statului, fie direct, fie prin intermediul preţurilor reduse pentru facilităţile publice (ex: credite, utilităţi, etc). Reducerea acestor surse începând cu 1997 a generat multe conflicte între sindicate şi autorităţile locale sau centrale. Muncitorii de la Roman au fost primii care au pornit așa-numitele „greve spontane”, care au blocat drumuri naţionale fără că nimeni să îşi asume responsabilitatea (sau să fie obligat să suporte consecinţele). Prima asemenea grevă, în toamna lui 1997, a forţat guvernul să oprească negocierile cu instituţiile financiare internaţionale privind restructurarea şi privatizarea în sectorul industriei constructoare de maşini. Greva „spontană” a devenit foarte populară pe întreg cuprinsul ţării când oamenii au realizat că nimeni nu este pus sub acuzare pentru că a provocat dezordine publică. Proteste violente au însoţit în ultima parte a anilor '90 fiecare încercare (sau simplu zvon) de a reorganiza principalele fabricile braşovene. De altfel, nici o ofertă de privatizare rezonabilă şi cu adevărat serioasă nu s-a înregistrat până acum pentru *Roman*, *Tractorul*, *Rulmentul* sau *Metrom* – pentru a menţiona doar unele din cele mai mari fabrici locale.

Există o puternică tradiţie sindicală în principalele fabrici, *Roman* şi *Tractorul*, ce îşi are începuturile încă înainte de 1989, şi există o strategie de colaborare între aceste sindicate, pusă la punct după 1997. Această colaborare locală a făcut ca recentele proteste – organizate la nivel naţional în iunie – să înregistreze, din punctul de vedere al sindicatelor, un succes în Braşov, unde au participat mai mult de 20.000 de persoane, şi un eşec în Bucureşti.

Pentru că fabricile orașului Brașov sunt o povară tot mai grea pentru economia națională, reforma ar putea fi de ne-evitat. Scopul acestui articol este să analizeze cum se poate realiza acest lucru, și care ar putea fi reacția socială¹.

Este Brașovul un oraș foarte sărac?

Începând cu anul 2002, ajutorul social încearcă să acopere golul dintre venitul minim garantat și venitul real al familiilor, inclusiv din alte beneficii sociale (Legea 416/2001). În comparație cu alte centre urbane, orașul Brașov plătește doar un mic tribut acestei politici. Doar 475 de familii primesc ajutorul social (253 mil. lei în total de la bugetul local)². La începutul lui 2002, peste 1,300 de familii au completat cererea pentru aceasta alocație, însă în urma unei „anchete sociale” doar 475 au trecut de cerințele impuse prin normele de aplicare – cercetarea poate arăta dacă un membru al unei familii înregistrează un venit de pe piața neagră sau dispune de alte posibilități de a obține un venit.

A existat un uriaș număr de familii care au primit alocații pentru încălzire de la bugetul local în această iarnă: 55.389 de familii pentru încălzirea prin termoficare, 9.375 de familii pentru sistemele proprii de încălzire bazate pe gaz natural și 35 de familii aflate în alte situații. Fiecare familie cu un venit mai mic de 1.800.000 lei pe lună pe membru de familie a putut beneficia de această alocație. Nu s-a făcut nici o cercetare asupra acestor familii în scopul de a evalua eligibilitatea lor pentru alocație; singura condiție a fost prezentarea unui document care să ateste venitul oficial.

Numărul mare de familii care au primit alocația pentru încălzire și numărul redus al celor ce primesc venitul minim relevă câteva aspecte:

- Există o proporție foarte mare de persoane care primesc un venit oficial între 750.000 (venitul minim garantat) – și 1.800.000 lei pe membru de familie.
- Cele 65.000 de familii din această categorie reprezintă peste 120.000 de persoane (aproximativ 40% din populație). Aceștia sunt foarte expuși sărăciei iarna următoare, ca urmare a creșterii costului la încălzire.
- Multe dintre persoanele cu venituri oficiale reduse par să aibă alte surse de venit, de pe piața neagră.

Locuri de muncă și șomaj

Potrivit unei evaluări a unui lider sindical, în ultimii 10 ani, Brașovul a pierdut mai mult de 60.000 de locuri de muncă, toate în domeniul industriei constructoare de mașini. Jumătate din acest număr se regăsește în cifra totală a persoanelor care își caută în prezent un loc de muncă. Brașovul a înregistrat de asemenea o substanțială diminuare a populației și se presupune că

¹ Pentru realizarea acestei secțiuni, o echipă a SAR s-a deplasat la Brașov și a efectuat interviuri cu autorități locale, lideri sindicali și directori din întreprinderile de stat.

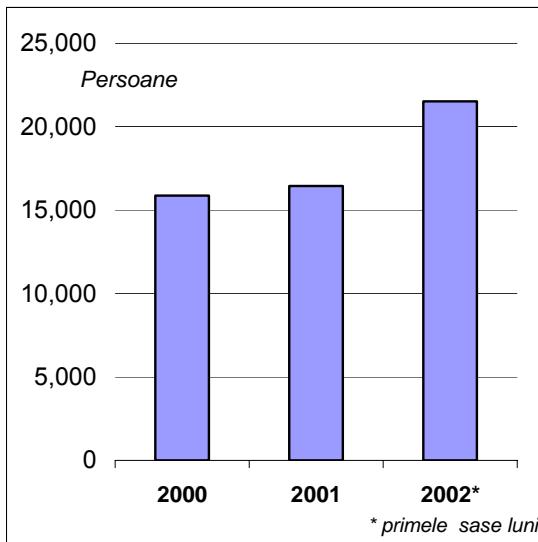
² Pentru a avea un termen de comparație: numărul celor care primesc ajutorul social în Brașov este similar cu numărul beneficiarilor dintr-un mic oraș aflat în imediata apropiere, Zărnești, care reprezintă doar 1/10 din populația orașului Brașov.

totalizează în prezent mai puțin de 300.000 de locuitori. Trebuie să așteptăm rezultatele finale ale recensământului, realizat anul acesta, pentru a putea avansa cu certitudine aceste date.

Cifra oficială a șomerilor era de 21,511 de persoane la data de 1 iulie 2002 (11,67%). Șomajul este mai ridicat în comparație cu ultimii doi ani (6,8% în 2000 și 7,5% în 2001) ca urmare a unor programe de reducere a personalului (bazate pe plăți compensatorii) care au implicat *Tractorul, Roman* și companii din industria de apărare. Muncitorii au fost foarte motivați să treacă pe lista de concedieri din cauza compensațiilor mari, între 6 și 12 salarii lunare, calculate la nivelul primit pe parcursul ultimilor 1-2 ani. Dar se ridică deja clasică întrebare: ce vor face aceste persoane când plățile lor compensatorii se vor încheia. Experiența de până acum din județul Brașov sugerează că apariția conflictelor sociale (similare celor din Valea Jiului), este puțin probabilă, fie din cauză că economia locală va fi capabilă să îi integreze, fie ca urmare a faptului că mulți vor alege să se stabilească în alte zone ale țării. Agenția Județeană de Ocupare a Forței de Muncă (AJOFM) a lansat un nou program pentru a-i sprijini pe cei dornici să își

mute domiciliul – se oferă salariul pe 7 luni pentru cei care au găsit un loc de muncă în altă parte a țării.

Fig. 1. Nivelul șomajului în Brașov (număr de persoane)

O alta cauză care a generat creșterea nivelului înregistrat al șomajului a fost legea venitului minim garantat, care a intrat în vigoare în 2002. Multe persoane s-au înregistrat ca șomeri pentru a primi ajutorul social, însă implementarea restrictivă a legii i-a descurajat pe mulți dintre ei, și după aproximativ 3 luni au început să dispară de pe liste.

Vestea bună este că până acum orașul a avut capacitatea să genereze noi locuri de muncă. Chiar dacă în Brașov există în continuare capacități industriale mari, majoritatea forței de muncă activează deja în sectorul privat. La începutul anului 2002 existau 9,779 întreprinderi

în Brașov cu 109,531 angajați. Însă doar 38,199 dintre ei mai lucrează pentru stat, în întregime sau parțial. Aceasta înseamnă că 59,232 lucrează deja în sectorul privat³ (vezi Fig. 2). Este o rată bună pentru un oraș cunoscut pentru puternica dezvoltare a sectorului de stat.

O notă de scepticism se impune însă. Multe dintre locurile de muncă din sectorul privat se află în aceleași industrii ca și marile companii de stat și în multe cazuri sunt direct dependente de aceste companii de stat. Aceasta face ca sectorul privat să apară în mai mică măsură o alternativă pentru sectorul de stat și înseamnă că sectorul privat este expus aceluiași riscuri – i.e. dacă sectorul de stat este lovit de o criză, sectorul privat va fi și el afectat.

³ Am obținut aceste cifre prin includerea în sectorul privat a muncitorilor activi în sectorul mixt unde proprietarul privat deține mai mult de 50% din acțiuni, în timp ce la cifrele referitoare la angajații din sectorul public, am adăugat numărul de angajați din companiile mixte în care statul deține mai mult de 50%.

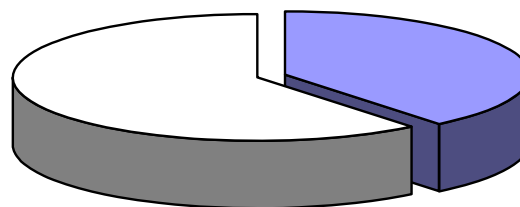
De asemenea, se poate spune că există o colaborare bună între Agenția Județeană pentru Ocuparea Forței de Muncă (AJOFM) și întreprinderile locale, ceea ce permite agenției să găsească noi oportunități pe piață pentru cei aflați în căutarea unui loc de muncă. Agenția are totodată și inițiative pentru a facilita funcționarea pieței pentru zilieri.

Cea mai mare parte a activității de formare profesională se desfășoară pentru genul de activități cu o cerere de forță de muncă dovedită. Există și programe de formare oferite la cererea unui agent economic. Impactul programelor de formare este relativ bun – 70% dintre persoane promovează cursurile, și cea mai mare parte a lor își găsesc locuri de muncă. Pentru comparație, în situația „normală” în medie doar o treime din șomeri își găsesc un loc de muncă în primul an de șomaj. Măsurile active reprezintă în același timp doar 15% din bugetul agenției, iar impactul lor este destul de limitat: 355 de participanți de la începutul anului 2002.

De aici se pot trage câteva concluzii:

1. Orașul pare să aibă capacitatea de a genera noi locuri de muncă la o scală moderată. Cu toate acestea, nu va putea face față unei creșteri bruște a numărului de șomeri.
2. Plățile compensatorii sunt foarte populare, însă există deja multe persoane în căutarea unui loc de muncă care primesc astfel de plăți și cărora le va expira ajutorul în anul 2002. Aceasta situație reprezintă un risc social.
3. Există o nevoie de zilieri, iar autoritățile locale pot scoate la lumină și îmbunătăți această activitate prin organizarea și controlarea ei.

Fig. 2. Forța de muncă în funcție de forma de proprietate

■ Angajați în sectorul de stat
□ Angajați în sectorul privat

Legendă: 1 – Angajați în sectorul de stat;
2 – Angajați în sectorul privat

Planuri de dezvoltare

Primăria orașului Brașov lucrează la o strategie pentru dezvoltarea orașului. Există un consens generalizat asupra faptului că orașul are nevoie de o șosea de centură, de un aeroport și de dezvoltarea infrastructurii turistice. Consensul este reafirmat cu ocazia fiecărei campanii electorale, dar dispare la scurt timp după aceasta. Comunicarea dintre principalele părți implicate (Primăria, Consiliul Local, Prefectul, parlamentarii, sindicatele, principalii angajatori) este relativ redusă.

Județul Brașov primește grant-uri de dezvoltare prin intermediul sistemului agențiilor de dezvoltare. Județul Brașov face parte din Regiunea de Dezvoltare Centru, împreună cu județe mai puțin dezvoltate. Aceasta înseamnă că partea leului în ceea ce privește fondurile de dezvoltare nu ajunge în Brașov, iar impactul lor este relativ modest. Pentru a exemplifica, în

prima jumătate a anului curent județul Brașov a primit în jur de 1 milion Euro pentru dezvoltarea resurselor umane. Aceste fonduri se așteaptă să creeze până la 120 noi locuri de muncă și să sprijine instruirea pentru 575 persoane. Aceste date sunt valabile pentru întregul județ; impactul lor în orașul Brașov va fi chiar mai limitat. Vești mai bune vin din partea programului RICOP. Pentru anul 2002, fonduri în valoare de 4.2 milioane Euro au fost alocate județelor Brașov și Covasna.

Actorul cheie – Sindicatul

Sindicatul din Brașov nu are reputația teribilă a Ligii Minerilor din Valea Jiului. Brașovul este totuși una dintre fortărețele activismului sindical. O puternică bază industrială și o tradiție de rezistență, care își trage rădăcinile mitice din demonstrațiile anti-comuniste ale anului 1987, au întărit această poziție. Așa cum s-a menționat mai sus, sindicatele din Brașov sunt creditate cu introducerea în România a unei tactici de blocare a drumurilor, care a îngenucheat mai multe guverne succesive. Atacul din 1997 asupra prefecturii a distrus încrederea în propriile forțe a guvernului reformist de centru-dreapta.

Din această cauză atât guvernul cât și administrația au fost atente să nu se opună sindicatelor. Presiunea sindicatelor este în mod deosebit responsabilă pentru politica managementului de a acorda prioritate plății salariilor, în condițiile în care se acumulează restanțe la plata impozitelor și a contribuțiilor sociale. Impactul pe care puterea sindicatelor l-a avut asupra potențialilor investitori nu poate fi decât intuit.

Liderii de sindicat s-au opus în general schimbării; ei au privit cu scepticism toate eforturile de restructurare, ca pe niște încercări deghizate de a închide întreprinderile, și care conduceau inevitabil la concedieri. Așa cum era probabil de așteptat, eforturile lor au fost direcționate către limitarea efectelor concedierilor: încetinirea acestora, limitarea la concedieri voluntare și oferirea unor pachete compensatorii generoase. Cu toate acestea, odată ce o persoană a încetat activitatea în cadrul companiei, a ieșit din sfera de interes a sindicatelor: nu se acordă nici o atenție problemelor celor intrați în șomaj și nici eforturilor de a crea locuri de muncă.

Există semne că o nouă generație de lideri sindicali este pe cale să se dezvolte: mai degrabă suspicioși față de conexiunile politice ale foștilor lideri cu partidul de guvernământ și mai deschiși către găsirea de soluții care, pe lângă protecția pe care o oferă angajaților, nu vin în contradicție cu supraviețuirea economică a companiei. Această nouă viziune nu merge atât de departe încât să treacă peste interesele înguste ale electoratului format din actualii angajați și să construiască mai degrabă un parteneriat pentru o strategie de dezvoltare.

Întreprinderea Roman. Studiu de caz

Atât constructorul de camioane *Roman* cât și producătorul de echipament agricol *Tractorul* se găsesc într-o situație dezastruoasă și au trecut printr-o lentă dar drastică reducere a forței de muncă. *Tractorul* are avantajul unei piețe domestice cu potențial mare și a redeschis recent piața de export. Dintre cele două companii, *Roman* pare să prezinte o situație mai greu de rezolvat.

Roman este un exemplu pentru problemele cu care se confruntă marile complexe industriale comuniste. Prezintă toate problemele obișnuite:

- sindicate puternice, care se opun schimbării
- management slab, înspăimântat de sindicate și preocupat de supraviețuirea pe termen scurt
- funcționare la capacitate redusă, lipsa capitalului circulant și arierate
- îngrădiri legale și birocratice aduse de relația cu principalul acționar – guvernul central

O glorie apusă

Roman își trage rădăcinile dintr-un producător interbelic de vagoane pentru căile ferate. După naționalizare, întreprinderea a devenit un port-drapel al industriei comuniste (rebotezată *Steagul Roșu* și amplasată în orașul Stalin, așa cum era denumit în acea vreme Brașovul). Compania s-a reorientat în mod deosebit către producția de camioane și din 1971 lucrează sub licența producătorului german MAN (ROMAN = MAN România). Întreprinderea ocupă 110 ha și maximum de lucrători a fost de 20.000 de persoane. *Roman* dispunea în perioada comunistă de propriile facilități de educație, sănătate și sport.

1989 a reprezentat un turnură bruscă. Compania și-a pierdut piețele externe, în principal ca o consecință a colapsului CAER – blocul comercial al țărilor socialiste. Piața domestică s-a restrâns ca urmare a crizei economice și este invadată de competitorii străini. Compania a înregistrat pierderi cronice în toată această perioadă.

În ciuda lipsei de investiții, unele dintre secții rămân competitive. Compania a obținut succese în dezvoltarea propriilor motoare compatibile cu standardele Euro 2. Cu toate acestea trebuie să facă față unei situații dificile: a trebuit să cedeze producția de camioane TIR din cauză că este incapabilă să ofere servicii internaționale; divizia de camioane lucrează la numai 35% din capacitate; iar industria de camioane se confruntă cu o supra-capacitate globală. Cele mai multe venituri ale *Roman* provin acum din piesele de schimb.

Îngrădirile guvernamentale

Relația strânsă cu proprietarul, guvernul, nu a adus prea multe avantaje. Dezvoltarea oricărui nou produs trebuia să primească acceptul birocratilor din Ministerul Industriei. Compania se plânge din cauza decapitalizării: lipsa capitalului de lucru o împiedică să onoreze contractele pe care le-ar putea primi.

Comenzile publice au fost puține, iar plata lentă. În plus, *Roman* se află într-un cerc vicios: datoriile sale (în principal impozite neplătite) o împiedică să liciteze pentru oferte publice, ceea ce înseamnă că nu există nici o posibilitate de a își plăti datoriile. Mai mult decât atât, nu au fost găsite modalități pentru a face posibilă aprovizionarea pieței cu potențial mare din fosta Uniune Sovietică, din cauza dificultăților de a introduce banii în sistemul bancar.

Sistemul vamal nu a funcționat în favoarea companiei. Într-un fel de protecționism inversat, până anul trecut, *Roman* a trebuit să plătească TVA și taxe de vamă pentru componentele pe care le importă; pe de altă parte producători străini puteau folosi „leasing-ul extern” pentru a evita plata taxelor vamale pentru cea mai mare parte din valoarea camionului. Introducerea

standardului Euro 3 până în 2004 a găsit managementul nepregătit. Este imposibil ca *Roman* să dezvolte un motor compatibil cu acest standard și astfel compania va fi obligată în viitor să importe motoarele.

Prevederile legale confuze creează probleme. Nou adoptata lege a privatizării permite companiilor deținute de stat să transfere facilitățile sociale (e.g. sisteme de încălzire, grădinițe etc.), însă doar în limita părții deținute de stat. Atât timp cât APAPS deține 93,72% din întreprindere, compania nu poate transfera în întregime drepturile de proprietate asupra facilităților de uz social către consiliul local.

Forța de muncă și relațiile cu sindicatele

De la un maxim de 20,000 de angajați, la începutul anului 2002 compania mai avea doar 8,600 de angajați. Este imposibil însă să își reducă și mai mult personalul, deoarece numărul actual reprezintă minimumul necesar pentru a menține uzina în stare de operare⁴.

Compania se confruntă și cu probleme legate de resursele umane. Pe de o parte, are dificultăți în a recruta personalul tehnic calificat (ex. ingineri). În plus, secțiile care au piață de desfacere pentru servicii se confruntă cu brain-drain – ex. odată calificat, proiectantul programator părăsește compania și în cele mai multe cazuri țara.

Principala cauză a crizei de resurse umane a fost însă politica de reduceri de personal. Toate restructurările masive de personal au fost realizate prin concedieri voluntare, determinate de plata unor plăți compensatorii mari – 15 salarii lunare, 12 plătite din fonduri publice, iar 3 de către companie. Această metodă a folosit multor persoane calificate, care dispuneau de alte oportunități, și care au părăsit compania fără să se teamă de competiția de pe piața muncii.

Sindicatele au o reputație formidabilă la *Roman*. Cel mai important lider sindical, Marius Stinghe, este creditat ca fiind inspiratorul protestelor care au culminat cu devastarea prefecturii în 1997. Sindicatele au fost mai degrabă suspicioase față de planurile de restructurare și au opus rezistență oricăror măsuri cu care nu erau de acord. Ca un exemplu al forței sindicatelor: compania a cedat mereu, acumulând în același timp impozite neplătite și rămânând mereu în deficit cu capitalul circulant.

Restructurare și privatizare – o rază de speranță?

Restructurarea nu a progresat prea mult la *Roman*. După cum recunoștea un lider de sindicat, a fost privită mai mult ca o problemă socială și mai puțin ca una economică. În efortul de a reduce pierderile, forța de muncă a fost diminuată drastic. Dar nu a existat o strategie de restructurare pe alte baze a companiei, pentru transformarea ei într-un complex economic viabil.

Spre deosebire de *Tractorul*, *Roman* nu a fost împărțită în mai multe unități. Există planuri pentru concentrarea asupra producției de camioane și separarea celorlalte 9 divizii. Aceste planuri au fost recent respinse printr-un referendum în rândul angajaților, însă atât administrația cât și liderii sindicali consideră că modulizarea este inevitabilă.

⁴ Pentru a exemplifica, “secțiile calde” trebuie ținute în stare de funcționare 24 h din 24.

Practic, nu s-a realizat nici un fel de privatizare la *Roman* în ultimii 12 ani. Conducerea se plânge de calitatea consultanților pentru privatizare angajați de guvern. Pe de altă parte, nu pare să fi existat nici un efort din partea managementului pentru identificarea altor consultanți de privatizare. Recent, a existat un interes pentru „secțiile calde” din partea unui producător american, care a făcut deja investiții similare în România. „Secțiile calde” au cauzat cele mai multe dureri de cap managementului (salarii ridicate, consumuri mari, rate ridicate ale rebuturilor), astfel încât dacă afacerea se va finaliza, soarta întreprinderii pare mai puțin sumbră.

Concluzii și recomandări – În căutarea unei strategii de dezvoltare integrate

Atâta timp cât vor exista fonduri publice pentru protecție socială, status-quo-ul ar putea rezista și o explozie socială poate fi evitată. Implementarea venitului minim garantat a arătat că orașul Brașov nu este lovit de sărăcie (cel puțin în comparație cu alte zone din România).

Pe de altă parte, strategia de a trage de timp așteptând ca problema să dispară nu este o abordare realistă. Este dificil să ne imaginăm uriașe complexe industriale precum *Roman* sau *Tractorul* supraviețuind în forma lor prezentă. Restructurarea este de neînălțurat pe termen mediu și aceasta urmează să includă reduceri de personal.

Pentru a face față acestei situații, economia locală trebuie să fie capabilă să absoarbă forța de muncă devenită disponibilă. Acest lucru nu este posibil pentru moment. Toate resursele disponibile sunt cheltuite pe „protecție socială” – adică pentru menținerea status-quo-ului, simpla supraviețuire. Situația poate fi schimbată dacă mai multe resurse vor fi cheltuite pentru măsuri active (de exemplu de către Agenția de Ocupare a Forței de Muncă) și dacă mai multă atenție este acordată orașului Brașov în ceea ce privește alocarea fondurilor de dezvoltare.

În orice caz, diferiții parteneri din Brașov au mare nevoie să se adune și să cadă de acord asupra unei strategii de dezvoltare a orașului și să facă lobby pe lângă guvern pentru fonduri publice care să o sprijine. Dacă acest plan de dezvoltare va include un aeroport sau un Parc „Dracula” (în locul amplasamentului de la Sighișoara) rămâne de văzut. În orice caz, lucrări publice de mare amploare reprezintă o soluție realistă pentru a relansa economia locală și pentru a crea capacitatea de absorbție a forței de muncă devenită disponibilă prin restructurarea rămășițelor economiei comuniste. Prin tradiția sa de activism sindical, Brașovul are șanse mari să obțină de la guvern fonduri importante pentru lucrări publice, care i-ar atenua și problemele sociale.